

ایران ورجاوند

مجله ایران‌شناسی | سال ۵ | شماره ۱۰ | زمستان ۱۴۰۱ | ۵۰۰۰۰ تومان

- ◆ نام‌جای‌های اشاره شده در پوست‌نوشته‌های اورامان
- ◆ سکه‌های حفاری و تاریخ یونان: نمونه جزیره تاسوس
- ◆ کارکرد کیف دستی کلریتی تمدن هلیل رود با استنتاج اثرات سایشی آن
- ◆ کتیبه‌شناسی و سکه‌شناسی: چند اشاره درباره نام سکه‌ها در متن‌های یونان باستان
- ◆ باستان‌شناسی و سکه‌شناسی در آلبانی: چند اشاره درباره فعالیت پولی از قرن چهارم تا دوم

ایران ورجاوند

ایران ورجاوند زنده است

فصلنامه ایران شناسی

| سال ۵ | شماره ۱۰ | زمستان ۱۴۰۱ | ۷۲ صفحه |
| شماره ثبت مجله: ۸۰۶۸۸ | شماره ثبت نشان: ۲۹۶۲۹۸ |
| صاحب امتیاز و مدیر و سردبیر: دکتر شاهین آریامنش |
| مدیر داخلی: هوشنگ رستمی |

نشان مجله ایران ورجاوند برگرفته از گچبری ساسانی یافت شده از تیسفون عراق مربوط به دوره ساسانی است. داستان این گچبری به سال‌ها پیش بازمی‌گردد هنگامی که اسکار رویتز باستان‌شناس آلمانی همراه گروهش در سال ۱۹۲۹ میلادی در تیسفون در محدوده ساختمان بزرگی با نام معارید در حدود ۳ کیلومتری تاق کسری و ۱/۷۵ کیلومتری شمال دهکده سلمان پاک به کاوش‌های باستان‌شناسی پرداخت که در این کاوش‌ها از محلی که سپس تر خانه معارید ۶ نام گرفت شماری صفحه‌های گچبری گرد به دست آورد که در میان آنها صفحه‌گردی با دو بال گشوده شده از روبه‌رو وجود داشت که این دو بال، نشانی به شکل هلال ماه را دربر گرفته‌اند. این گچبری در موزه برلین آلمان نگهداری می‌شود.

تصویر جلد: شی‌ای از سنگ صابون یافت شده از کنار صندل جیرفت

www.iranvarjavand.ir

Iranvarjavand@hotmail.com

۰۹۳۹۵۹۶۹۴۶۶

چاپخانه: ایران کهن

همه حقوق این اثر برای ایران ورجاوند محفوظ است. تکثیر، انتشار، چاپ و بازنویسی این اثر یا بخشی از آن به هر شیوه همچون رونوشت، انتشار الکترونیکی، ضبط و ذخیره روی سی دی و چیزهایی از این دست بدون موافقت کتبی و قبلی مجله ایران ورجاوند ممنوع است و متخلفان بر پایه قانون «حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» تحت پیگرد قرار خواهند گرفت.

| با همکاری گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن |

”سیاهه“

مقاله

کارکرد کیف دستی کلریتی تمدن هلیل رود با استنتاج اثرات سایشی آن ا ماسیمو ویداله، روبرتو میکلی،
ترجمه امیررضا خیرخواه

۵

نام‌جای‌های اشاره شده در پوست‌نوشته‌های اورامان ا سی. جی. ادموندز، ترجمه نوذر حیدری

۲۳

انیران / سکه‌شناسی

کتیبه‌شناسی و سکه‌شناسی: چند اشاره درباره نام سکه‌ها در متن‌های یونان باستان ا هلن نیکلت - پیر،
ترجمه نیلوفر رضایی نراقی

۳۹

باستان‌شناسی و سکه‌شناسی در آلبانی: چند اشاره درباره فعالیت پولی از قرن چهارم تا دوم ا
اش. جونجکاژ، ترجمه نیلوفر رضایی نراقی

۴۷

سکه‌های حفاری و تاریخ یونان: نمونه جزیره تاسوس ا او. پیکار، ترجمه نیلوفر رضایی نراقی

۵۷

مقاله

انیران

سکه‌شناسی

سکه‌های حفاری و تاریخ یونان: نمونه جزیره تاسوس^۱

او. پیکار

ترجمه نیلوفر رضایی نراقی

دانشجوی دکتری باستان‌شناسی دانشگاه سوربن

UMR7041-ArScAn-VEPMO

در این مجموعه که به روابط بین سکه‌شناسی و باستان‌شناسی اختصاص داده شده، می‌خواهم یک پرسش ساده مطرح کنم که به‌طور مکرر طی ساعت‌های متوالی که در موزه سکه‌شناسی آتن برای شناسایی و طبقه‌بندی سکه‌های به‌دست آمده از تاسوس (Thasos) گذراندم از خودم می‌پرسیدم: سکه‌های حفاری چه چیزی می‌توانند درباره تاریخ و اقتصاد یک شهر به ما بگویند؟ داده‌های برگرفته از لایه‌نگاری تا تاریخ‌گذاری سکه‌ها و سطوح باستانی و پرسش‌های دیگری درباره باستان‌شناسی را به کنار می‌گذارم مثل اطلاعاتی که از آنها درباره دوره‌های تاریخی به‌دست می‌آید که نشان می‌دهند زمانی منطقه‌ای مسکونی اسکان داشته یا متروک بوده است. حتی به این پرسش اساسی اشاره نمی‌کنم که مرتبط به مدت زمان استفاده از سکه است، در این مورد باید توجه باستان‌شناسان را به خطر اشتباه ناشی از آن جلب کرد: تاریخ سکه که سکه‌شناس درصدد برقراری آن است، که باستان‌شناس برای تاریخ‌گذاری یک سطح باستانی به آن استعانت می‌کند در واقع تاریخ صدور سکه است درحالی که این سطح معاصر با زمان اضمحلال سکه بعد از چند سال یا چند قرن است.^۲

^۱ این مقاله ترجمه‌ای است از:

Picard, O. (2017), "Monnaies de fouilles et histoire grecque: l'exemple de Thasos", in K.A. Sheedy and Ch. Papageorgiadou-Banis (eds.), *Numismatic Archaeology, Archaeological Numismatics: Proceedings of an International Conference Held to Honour Dr. Mando Oeconomides in Athens 1995*, pp. 29-39.

^۲ Y. Grandjean, *Recherche sur l'habitat thasien, EtThas XII* (Paris 1988)

در اینجا تفسیر تاریخی مد نظر من است. حفاری‌های آموزشگاه فرانسوی تاسوس بیش از ۲۰ هزار سکه از قسمت‌های متفاوت شهر از خاک بیرون آوردند: مکان‌های عمومی مثل میدان‌ها و خیابان‌ها، معابد (چه بت‌پرست و چه کاتولیک)، خانه‌های مسکونی که در دوره‌های مختلف شهر باستانی اسکان داشتند. اهمیت این مجموعه به خاطر مقدار آن که با پیشرفت حفاری بر تعدادش اضافه شده نیست، بیشتر برای این است که امکان به‌دست آوردن اطلاعات مؤثق را می‌دهند. به نظر می‌آید که ترکیب مجموعه، دیگر وابسته به کشف اتفاقی در حفاری نباشد، حجم زیادش نسبت انواع سکه‌های متفاوت گم‌گشته توسط اهالی تاسوس در طول زمان را منعکس می‌کند. دو مشاهده این گفته کلی را تأیید می‌کنند: در سال ۱۹۷۹، ذکر کردم که یافته‌های سکه‌ای این مسئله را روشن می‌کنند که شهر باستانی در سال ۶۱۹ تخریب شده است، آخرین مفرغ‌های هراکلیوس (Héraclius) را تاریخ می‌گذارد و نشان می‌دهد که محوطه برای چندین قرن متروک مانده است. از آن موقع، تحقیق بر سکه‌های یافت شده در حفاری‌های همکاران یونانی و کاوش در سطوح تخریب شده مربوط به پایان عمر شهر، که به‌طور قابل توجهی تعداد سکه‌ها را افزایش داده، نتایج مرا نفی نمی‌کنند.^۱ در سال ۱۹۵۶، دونان (Dunant) و پویو (Pouilloux) یک فهرست از سکه‌های خارجی یافت شده ترسیم کردند^۲، طی ۳۰ سال کل سکه‌هایشان بیشتر شده بدون اینکه در نقشه محل مبداء تغییری ایجاد کنند، به شرطی که به مناطق پاییند ماند و نه به شهرها که روز به روز افزایش می‌یابد. اینها تنها یک بررسی حدسی از مسائل بدیهی است که من بیان کردم. جالب می‌شود اگر صحت آن را با روش‌های آماری به‌دست آورد: از آن زمانی که حفاری یک محوطه باستانی به یک وسعت کافی می‌رسد که می‌تواند معرف استقرار اماکن باشد، سکه‌های استخراج شده از این حفاری‌ها تشکیل یک توده انتقادی را می‌دهند (مفهومی که اصرار بر آن بجاست) که اطلاعات موثقی برای تحقیقات مختلف از جمله طرز اسکان و فرم‌های تجارت در محوطه را فراهم می‌سازند. چه چیزی این سکه‌های یافت شده به ما می‌گوید؟ این موضوعی است که من می‌خواهم درباره تاریخ و جغرافی باستان تجزیه و تحلیل کنم.

تاریخ ضرب سکه ، تاریخ شهر

سکه‌های استخراج شده از حفاری، برای بیشتر بین آنها، سکه‌های مفرغی هستند مثل تمام حفاری‌ها، کمتر از نصف آنها متعلق به اوایل دوران مسیحیت هستند. بین اینها، موفق شدم ۸۵۰

سطوح منطقه سیلن (Silène) امکان بررسی دقیق از مدت عمر سکه‌های مفرغی را که توانسته‌اند از قرن عبور کنند، می‌دهد.

^۱ O. Picard, « les trésors et la circulation monétaire à Thasos du IVe au VIIe siècle après J.-C. », *BCHSuppl V.Thasiaca* (Paris 1979) 411-454.

^۲ J. Pouilloux-Chr.Dunant, *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos II, EtThas. V* (Paris 1958)10, avec la carte en vis-à-vis et annex IV,214-215, à partir des résultats compilés par A.-M.Bon.

سکه شهرهای خارجی را شناسایی کنیم. طبیعتاً در بین آنها سکه‌های رومی وجود داشت که در اینجا من فقط تا زمان پیروزی آنتونینیانوس (antoninianus) در نظر می‌گیرم. موضوع این است که وقفه عظیمی در تاریخ سکه باستان دیده می‌شود که مربوط به زمان اصلاحات اوگوستوس (Auguste) نمی‌شود، هرچه که نتایج آن بر ضرب سکه در شهرهای یونان باشد در حوالی نیمه قرن سوم میلادی همزمان با تغییرات دیگری که در حال شکل‌گیری بوده، آنتونینیانوس، سکه امپراتوری رو به کاهش ارزش، همه گونه‌های دیگر را حذف می‌کند. برعکس، کشف سکه‌های هلنی قرن دوم و اول میلادی در وضع فرسایش در سطوح امپراتوری نشان می‌دهد که مفرغ هلنی در این زمان همچنان استفاده می‌شده (در درصدی که من قادر به تخمین آن نیستم) و یک دوره به دوره دیگر دوام داشته است.

تعویض از یک نظام پولی که هنوز در قسمت شرقی امپراتوری باقی مانده بوده و برای ضرب سکه مفرغی^۱ با سیستم غیر مرکزی که به‌طور انحصاری توسط تولیدات محلی عرضه می‌شده، به یک نظام مرکزی که از طریق چند کارگاه امپراتوری عرضه می‌شده، تاریخ‌نویسان را به تغییر عمیق پرسش‌های خود در مقابل یک مجموعه از سکه حفاری هدایت می‌کند. در اواخر دوران باستان، این بخت هست که تعداد سکه‌های یافت شده متناسب با تعداد سکه‌های وارداتی به محوطه باشد، به شرطی که استدلال بر سکه‌هایی صورت بگیرد که ارزش مشابه داشته باشند در این صورت محق هستیم این پرسش را مطرح کنیم که آیا درصد تنوع مثال‌های یک دوره نسبت به کل آن مرتبط به گوناگونی در تجارت‌های کوچک که مصرف‌کننده این نوع سکه بوده‌اند، نیست و در نتیجه مرتبط به تنوع در برخی از نوع فعالیت اقتصادی باشد. این روش با موفقیت توسط متخصصان اوایل قرون وسطی، به‌ویژه در انگلیس^۲، به‌کار گرفته شده و در خود تاسوس، نتایج به‌دست آمده توسط سولنیر (Saulnier) امیدوارکننده هستند.^۳

با این حال هر اقدام احتیاطی که انجام شود، روش غیر قابل استفاده برای دوره‌های قبل است: در واقع، تا اصلاحات آکوستوس، کل یافته‌ها تشکیل یک نسبت عظیم از مفرغ‌های کارگاه تاسوس را

^۱ در گردش سکه‌های قیمتی از نقره و طلا، ضرب این نوع سکه در شهرها به‌طور تدریجی از قرن چهارم پم در مقابل سکه‌های امپراتوری محدود شده و به سمت ضرب سکه مفرغی می‌رود، تبدلات با سکه وزن‌دار با سکه‌های هلنی انجام می‌شده: تترادراخم با وزن آتی (معادل ارزش چهار دراخم): ترکیبات ثروت اثاثیه تنوس که ثبت دزدان دریایی را می‌شناساند یک مثال خوبی از این سکه‌هاست، S,Sahin, Epigraphica Anatolica 23(1994)1-3

^۲ در اینجا این تحقیقات را ذکر می‌کنیم:

Bischoff, *Mittelalterliche Schatzverzeichnisse* /H. Clark et E. Schia, *Coins and Archaeology*, BAR Int. Series 556 (Oxford 1989)

^۳ J.-M. Saulnier, *Monnaies byzantines à Thasos*, thèse inédite (Paris IV), *EtThas*.

می‌دهند که از ۹۰ درصد می‌گذرد^۱، در نتیجه تعداد نمونه‌های پیدا شده یک دوره بسته به تولید در این دوره است و در نتیجه بسته به سیاست پولی شهر. حتی در دوران امپراتوری علیا، زمانی که پخش سکه تاسوسی خیلی کم است و دارای حجم خیلی کمی هستند، با توجه به تعداد سکه‌های استفاده شده، حضورشان می‌تواند ایجاد اشتباه در تحلیل آماری کند: از اوایل امپراتوری تا نیمه قرن سوم میلادی، حفاری‌ها ۳۳۴ (AE) از خاک بیرون آوردند، ۱۲۸ عدد آنها از کارگاه تاسوس بودند (۳۸٪) که به چهار صدور سکه بین سلطنت هادریان (Hadrien) و تا به تخت نشستن کاراکالا (Caracalla) تقسیم می‌شوند، ضرب شده ۱۲ سکه با نشان (منظور روی سکه) و ۱۷ سکه برگردان (منظور پشت سکه)^۲. هر چه که ثروت شهر تاسوس در زمان آنتونیوس (Antonin) و در اوایل دوره حکومت سورس (Sévères) باشد، افزایش نسبی سکه‌ها در این سال‌ها فقط از طریق صدور سکه تاسوسی قابل توضیح است. به همین صورت افزایش چشمگیر سکه‌های وارد شده از سواحل تراکیه (Thrace) میان سلطنت آنتونیوس پیوس (Antonin le Pieux) قابل توضیح است و ۲۱۲ عدد از آنها هیچ‌گونه توسعه تبادلی را معنی نمی‌کند، تنها وجود صدور سکه توپیروس (Topiros) را ثبت می‌کند^۳ (Pl.5a-b) بنابراین بی‌تردید اطلاعاتی که می‌توان از سکه‌های حفاری به دست آورد عمدتاً مربوط به تولید پول محلی است. چون مفرغ‌های تاسوس در خارج خیلی کم چرخش داشته‌اند، سکه‌های حفاری برای برقراری مضمون صدور سکه مفرغی ضروری هستند.

ارزش آنها به حدی است که برای ما نمونه‌هایی از تمام صادرات سکه را فراهم می‌کند و حتی می‌توان گفت از اکثریت سکه‌های استفاده شده در شهر نمایی می‌دهد. اجازه بدهید به‌طور گذرا بر تأثیر حالت انبوه تأکید کنیم: بازسازی تاریخ سکه شهر تاسوس در کلیت آن امکان‌پذیر است و در نتیجه می‌توان وقفه‌های موجود در ضرب سکه تاسوس در قرن سوم میلادی را روشن کرد. حتی نبود سکه، خود اطلاعی گرانمایی است که تاریخ‌نویسان باستان هیچ خبری از آن درباره این دوره نگفته‌اند و نوشته‌های حفظ شده به‌طور اتفاقی اجازه استدلال روی فقدان سکه‌ها را نمی‌دهد. تعیین یک قاعده برای یک مدت طولانی محدود به تاریخ تاسوس نمی‌شود که به سه دوره منتهی می‌شود، بنابراین برای کل سکه‌ها معنی دار می‌شود. امپراتور علیا، حتی اگر در آن می‌توانیم از لحظات اولیه

^۱ به علت تعداد سکه‌های ناخوانا در اثر فرسایش و به‌خصوص در اثر اکسیدسیون که بیشتر آنها ظاهراً تاسوسی هستند، امکان دادن یک عدد معین نیست.

^۲ Cf. O. Picard, «Thasos», *The Greek Renaissance in the Roman Empire*, S. Walker-A. Camareon eds, *Institute of Class. St., Bull. Suppl.* 55 (1989) 173-179.

^۳ O. Picard, "Thasos et la Thrace: l'apport des monnaies de bronze", *Settlement Life in Ancient Thrace, Bird International Symposium "Cabyle"* (Jambol 1994) 266-276.

تا آخر سلطنت تراژان (Trajan) را تشخیص دهیم و دومین از زمان هادریان تا سورس که با افزایش تولید معین شده و ضرب سکه‌های قرن سوم.

از طرفی، بررسی سکه‌های هلنی یک زمان‌بندی کاملاً واضح بین دو دوره را ظاهر می‌کند: سکه‌های قرن چهارم و سوم، از اوایل ضرب سکه مفرغی که در تاسوس در سال ۳۹۰ ظاهر می‌شود تا اواخر برتری قلمروهای بزرگ یعنی تا پیچاپیچ سال‌های ۱۸۰-۱۷۰ و سکه‌های دوره هلنی سفلی که با یک تازگی غیر قابل انکار شروع می‌شوند قبل از اینکه در بحران قرن اول فرو بروند.

در عوض، هرچند این تصویر تولید سکه کامل و دقیق به نظر بیاید اجازه هیچ‌گونه ارزشیابی از تنوع فعالیت‌های اقتصادی نمی‌دهد. در اینجا جای بحث درباره دلایلی نیست که باعث می‌شوند تا یک شهر تصمیم به ضرب سکه مفرغی و حجم آن برای صدور بگیرد. مثال تاسوس، در زمانی حجم ضرب سکه کاهش پیدا می‌کند که عصر پر رونق و فعالیت‌های تجاری قوی بوده، مثال ارتری (Erétrie) به این اضافه می‌شود تا مرا متقاعد کند که تولید سکه نه بسته به ثروت است و نه بسته به اهمیت فعالیت‌های یک شهر.^۱ در واقع، محصول تصمیم سیاسی (Politeia) است، سکه به ما درباره سازماندهی شهر، همزمان از سازمان‌هایش و از عادت اجتماعی که زندگی شهر را ساختار می‌بخشد، آگاهی می‌دهد.^۲ بنابراین در اینجا پرداخت به یک تحلیل دقیق در این مورد ما را از موضوع بحث دور می‌کند.

به‌علت نبود یک ویژگی خاص برای فعالیت اقتصادی، سکه‌های حفاری می‌توانند از طریق حضورشان یا فقدانشان یک حادثه تاریخی را واضح و روشن کنند. در قبل نشان داده‌ام که چطور نبود سکه‌ها اجازه می‌دادند مشکل پادگان مقدونی را حل کرد که بعضی از تاریخ‌نویسان حضورش، حداقل به‌صورت متناوب را بر جزیره تاسوس قبل از لشکرکشی فیلیپ پنجم در سال ۲۰۵ فرض می‌کردند. در واقع، نسبت سکه‌های مقدونی در قرن سوم به دوره‌هایی که می‌دانیم شهر توسط مقدونیان اشغال نشده بوده، بین ۳۶۰-۳۲۳، سپس در دوره هلنی سفلی بیشتر نیست. این وضعیت

^۱ درباره نبود رابطه مستقیم بین حجم ضرب سکه و فعالیت اقتصادی یک شهر به منابع زیر مراجعه کنید:

Cf. O.Picard, « Monnaies et commerces à Thasos, *Economie antique. Les échanges dans l'Antiquité: le rôle de l'Etat, Entrétiens d'archéologie et d'histoire, Saint-Bertrand-de-Comminges* (Toulouse 1994) 31-45. Pout Erétrie, «Chalcis revisitée», *Le IVe siècle. Approches historiographiques, colloque de Nancy*, (Nancy 1996) 190-192.

^۲ سکه‌های مفرغی در پرداخت حقوق نقش مهمی داشتند یا در سازماندهی زندگی مذهبی شهرهای هلنی که بررسی نظام‌مند آن مفید است:

Cf. pour le misthos à l'assemblée d'Iasos, Ph. Gauthier, «L'inscription d'Iasos relative à l'ekklesiastikon», *BCH* 114(1990) 441-443.

با شهرهایی مانند کورنت (Corinthe) و ارتری متفاوت است، در این مکان‌ها اقامت در پادگان مقدونی توسط متون ادبی تأیید شده و اثر باستان‌شناسی به شکل یک مجموعه خیلی مهم از سکه مقدونی به جا گذاشته شده است.^۱

برعکس، حضور یک مجموعه از پنج مفرغ از صدور سکه خیلی نادر آمفیپولیس (Amphipolis) که به نظرم تأیید شده می‌آید اطلاعات ما درباره سیاست ضد مقدونی تاسوس بین ۳۳۸-۳۶۰ را توسعه می‌دهد. فیلیپ دوم در نامه خود^۲ به اهالی آتن از دشمنی اهالی تاسوس که آزادانه کشتی‌های دشمن، حتی دزدان دریایی را در بندر خود راه می‌دهند، به شدت شکایت می‌کند. پویبو توانسته از کتیبه‌شناسی برای نشان دادن اینکه اهالی اولنت (Olynthe) بعد از سقوط شهرشان در این جزیره پناهنده شده بودند، استفاده کند.^۳

این پنج سکه مفرغی آمفیپولیزی که معرف مدل‌های کاملاً مقدونی‌اند، صورت هراکلس (Héraclès) روی سکه و یک شیر یا یک گراز در پشت سکه^۴، اگر این‌گونه بتوانم بگویم در کنار یازده ۱۱ مفرغی مدل سنتی با صورت آپولون (Apollon) و مشعل تشکیل یک انبوه می‌دهند. در واقع، اگر زمان اینها به صورت دقیق برقرار نشده^۵ کمتر مشخص است که به مقدار زیاد و طی مدت طولانی‌تری از دو صدور سکه‌های بعدی که حجمشان کمتر شده ضرب شده‌اند. به نظر می‌آید که این سکه‌ها به زمانی تاریخ‌گذاری شوند که شهر آمفیپولیس با حفظ خودمختاری کافی، بیشتر و بیشتر جزء قلمرو مقدونیه می‌شده است^۶ (Pl.5c). تغییرات شهر باعث تبعید تعدادی از ساکنان می‌شود: کشف پنج سکه نادر در تاسوس به نظر می‌آید که نشان از پناهندگی عده‌ای از مردم باشد. سعی کردم یک توضیح مشابهی برای تعداد زیادی از مفرغ مردمان تاسوس اهل فلات که در جزیره تاسوس کشف شدند، پیدا کنم: مقایسه ۴۱ سکه صادر شده در سه یا چهار مرتبه با ۴۸ سکه از نوع مستعمره رومی فیلیپ به خصوص با پنج سکه مفرغی ناپولیس (Néapolis)^۷ (Pl.5d). ضرب این

^۱ O. Picard, "Thasos et la Macedoine au IVe et au IIIe siècle", *Comptes rendus Acad. Inscr.* (1985) 760-776. "Les monnaies", in P. Ducrey, I. Metzger et K. Reber, *Le Quartier de la maison aux mosaïques, Eretria VIII* (Lausanne, 1993) 149-157, pi. IV.

^۲ [Démosthène] 12,2.

^۳ J. Pouilloux, *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos I, EtThas.* III (Paris, 1954) 317,430.

^۴ O. Picard, "Deux émissions de bronze d'Amphipolis", *BCH* 118 (1994) 207-214.

^۵ C. Lorber, *Amphipolis. The civic Coinage in Silver and Gold* (Los Angeles, 1990) :

ضرب سکه نقره را در سال ۳۷۰ شروع می‌کند با فرض اینکه اولین صدور سکه اُبل می‌توانسته در قرن پنجم باشد.

^۶ Voir M. Hatzopoulos, *Actes de vente d'Amphipolis, Meletémata* 14 (Athènes 1991) 62-86.

^۷ برای نادر بودن سکه‌های ناپولیس در تاسوس به منبع زیر مراجعه شود:

سکه‌ها در شرایطی علیه خشونت اهالی تاسوس در جزیره در هیاهوی رکودی که موقعیت اهالی تاسوس ساکن فلات را ضعیف کرده صورت گرفته است که باعث حمله اهالی تراکیه می‌شود: برای مقاومت در مقابل آنها مردمان فلات مجبور می‌شوند از شاه مقدونیه^۱ درخواست کمک کنند سپس در کل مستعمره‌های مقدونی که شاه در شهر جدیدش بر پا می‌کند مستقر شوند. در مدت اختلاف سکه‌های یاغیان توسط شهر قبول نمی‌شده است. به نظر من حضور تعداد زیادی سکه در تاسوس نشان می‌دهد که بعد از پایه‌گذاری فیلیپ تعدادی از مخالفان به جزیره تاسوس بازمی‌گردند.

یک بخش مهم دیگر از تاریخ تاسوس، نقش آن در پایگاه برای جمهوری خواهان در نبرد فیلیپ در سال ۴۲ بوده است، چیزی که یک سکه غیرمنتظره از این مکان بیان می‌کند^۲ (Pl.5d). این مورد، یک مفرغ هشت گرمی است در سمت رو یک صورت مردانه به سمت راست و در برگردان یک سوارکار به سمت راست با برگ خرما بر شانه دیده می‌شود: سبک کار به اندازه کافی زمخت است و خطوط دو روی سکه در الفبایی نوشته شده که نه یونانی است و نه سامی: این سکه مورد استفاده در دره علیای ابر (Ebre) در اسپانیا است به نام کِسِه (Kese) که از نیمه قرن دوم تا نیمه اول قرن اول پم ضرب شده است.^۳

باید دو، سه سکه نقره‌ای مربوط به جمهوری روم که در حفاری‌ها یافت شدند به آن اضافه کرد، یک کینر (quinnaire) (خلالی؟) ضرب شده توسط کاتن (Caton) در آفریقا بین سال‌های ۴۶-۴۷ و یک دوناریوس (denier) به سبک پومپه (Pompée) بزرگ ضرب شده توسط ک. ناسیدیوس (Q. Nasidius) بین سال‌های ۴۳-۴۴: سکه‌ای که گروه جمهوری خواه مقابل طرفداران سزار استفاده

cf. O. Picard, "Thasos et Neapolis", Mneme D. Lazaridis, *Recherches franco-helleniques I* (Athenes 1990), 541-548.

^۱ Cf. O. Picard, "Les Thasiens du Continent et la fondation de Philippes", *Tranquillitas. Melanges en l'honneur de Tran tam Tinh* (Quebec 1994) 409-424. M. Hatzopoulos, *BCH* (1993) 321-324:

برای منصب و مقام فیلیپ.

^۲ این منبع دلایل انتخاب تاسوس برای اردوگاه ضد سزار را به واسطه روابط قدیمی که با خانواده پومپه بزرگ داشته روشن می‌کند.

J. Pouilloux — Chr. Dunant, (supra n.3) 55-56. Une decouverte epigraphique, publiee par J.-Y. Empereur — A. Simossi, *BCH* 118 (1994) 407-415,

^۳ SNG *Copenhagen*, n°296. M. Beltran-Lloris, *Arqueologia e Historb de las Ciudades antiguas del Cabezo de Alcalá de Azaila (Teruel)*, *Monografias arqueologicas* 19 (Saragosse 1976) 331-337. Sur les dates de ce monnayage très uniforme, voir M. Crawford, *Coinage and Money in the Roman Republic* (Londres 1985) 91-96, fig. 29

^۴ M. Crawford, *Roman Republican Coinage* (Londres 1974) n°462,2 et 483,2; supra n.21, 251

درباره گنج‌های مربوط به جنگ داخلی

می‌کردند. مفرغ کسه سوراخ شده است که نشان می‌دهد که اهالی تاسوس آن را قبول نکرده‌اند و آن را به غنیمت گرفته‌اند.

مشاهده می‌کنیم که سکه‌های حفاری چقدر برای شناخت ما از یک شهر گرانبها هستند. درباره شهرهای متوسط و کوچک که تاریخ‌نویسان باستان اهمیت کمی به آنها داده‌اند، ضرب سکه‌های مفرغی محلی که در حفاری انبوهی از آنها به دست آمده است، واقعاً ستون اطلاعات ما را درباره تاریخ شهر تشکیل می‌دهد. اطلاعاتی که سکه‌های خارجی می‌دهند از نوع دیگر است: باوجود این به نظر می‌آید که هجوم یا برعکس نبود قابل توجه بعضی دسته‌ها نسبت به میانگین صدور بعضی دیگر در یک شهر یا نسبت به دیگر کارگاه‌های یک منطقه امکان تخمین زدن را می‌دهد و توضیح معنی آن دشوار است ولی باید در هر صورت توجه تاریخ‌نویس را به خود جلب کند.^۱

جغرافیای چرخش سکه، جغرافیای تبادلات

اولین فرضیه‌ای که به ذهن می‌رسد این است که اطلاعات کافی برای دنبال کردن تحولات تجاری شهر نداریم و اینکه سکه‌های حفاری حداقل می‌توانند شرکای تجاری را شناسانند باید این امید را رها کرد. بیشترین محصول صادراتی تاسوسی شراب در آمفورا با ویژگی خاص (کوزه مخصوص مایعات) بوده که علامت‌های روی دسته آن از قرن چهارم تا سوم بسیار مشهور هستند. یک مضمون آماده شده است^۲ که امکان ترسیم نقشه پخش این صادرات را می‌دهد، ولی از قبل می‌توانیم بگوییم که مناطق تجاری مورد نظر اهالی تاسوس در طرف دریای سیاه در بنادر سمت چپ و در ساحل شمال بوده است. در نتیجه تحقیق باستان‌شناسی مرا به تصدیق دو نبود هدایت می‌کند: همان حفاری‌هایی که تعداد زیادی آمفور تاسوسی را از پانتیکپه (Panticapée)، اولیبا، (Olbia) هیستریا (Histria) یا از مسسمبریا (Messembria) بیرون آوردند، مفرغ‌های تاسوسی پیدا نکردند^۳

^۱ این روش را لو رایدن هنگامی که سعی در توضیح تعداد زیاد مفرغ‌های سلوکی فرات کشف شده در شوش در دوره سلطنت آنتیوخوس سوم داشت، به کار برد، این بررسی اختلاف بین مدارک پر بار سکه‌شناسی و کمبود اطلاعات تاریخی را نشان می‌دهد:

G. Le Rider, *Suse sous les Seleucides et les Parthes* (Paris 1965) 302-306,

^۲ Y. Garlan, *Vins et amphores de Thasos, Sites et Monuments V* (Paris 1988); "Nouvelles remarques sur la chronologie des timbres amphoriques de Thasos", *J.Savants* (1993) 149-181.

^۳ به اشتباه مفرغ‌های معاصر تاسوس بررسی شده توسط گراسسیمو ۱۹۴۶، با نام آپولینا دو پون ثبت شده‌اند، درباره ۱۲ سکه تاسوسی که فیلولو ۱۹۱۱ بیان کرده در حمام‌های کلیدآه در ۱۵ کیلومتری شمال غربی بورگاس پیدا کرده، هیچ اطلاعی ندارم. T.

همین‌طور، از بندرهای دریای سیاه در بین یافته‌های تاسوس مشاهده نمی‌شوند، به غیر از دو سکه پانتیکاپه بین قرون چهارم و سوم و یک سکه از قلمرو بوسفور کیمریان (Bosphore Cimmérien) دوره امپراتوری (Pl.5f). تناقض بین آگاهی از آمفوراها و آگاهی از سکه‌ها چنان چشمگیر است که باید از فکر اینکه چرخش سکه‌های مفرغی نشانی از مقصد کشتی‌های حامل شراب تاسوسی است صرف نظر کرد.^۱ منطقه‌ای که مبدأ ورود سکه‌های خارجی است بسیار محدود است. در شرق، دو بندر دسترسی به این نوع سکه را نشان می‌دهند، بیزانس در شمال شرقی و رودز (Rhodes) در جنوب شرقی؛ فراتر از این مرز، فقط یک سکه مجزا از تارس (Tarse) از قرن دوم پ م می‌شناسم (Pl.6a). همچنین که چند مفرغ از اسکندریه، سه عدد از بطلمیوس دوم و سوم و چهار عدد از دوره امپراتوری (Pl.6b). در غرب، وضعیت کمتر واضح است. می‌توانم نمونه‌های مجزا، معرف فقط یک سکه، مولوس (Molosse)، آرگوس آمفیلوکیکوس (Argos Amphilochikos) و اتولی (Etolie) را به کل بطلمیوس و یونان (فلات) که بین قرون چهارم و سوم می‌شوند اضافه کنم؛ در عوض، چهار مفرغ دیرراکیون (Dyrrachion) و آپولونیا (Apollonia) ایلیری (Illyrie) بدون تردید به‌دست آمده از قاچاقچیان در مسیر ویاگناتیا (Via Egnatia) است که داستان «خوک ادسه» (Chochon d'Edesse) به خوبی این را شهادت می‌دهد.^۲

به موضوع حدود شمال دوباره اشاره خواهم کرد. در جنوب، نبود کامل سکه‌های سیکلاد (Cyclades) و کرت (Crète) را یادداشت می‌کنیم. این محدوده به‌طور واضح به سه منطقه مهم نابرابر تقسیم می‌شود: ساحل تراکیه و مقدونیه که طبیعتاً تعداد و اهمیت سکه‌ها بیشتر از تمام دوره‌هاست، در غرب، فقط اولین دوره تعداد معنی‌داری از سکه داده است، در حالی که ساحل آسیای صغیر و تنگه‌ها همچنان با تاسوس رابطه داشتند.

با ۶۵۰ سکه به‌دست آمده از شمال، بیشترین سهمیه سکه خارجی را درمی‌گیرد. محیط جغرافیایی که تاسوس در آن غوطه‌ور است شامل دو کل متمایز است، مقدونیه که یک مفرغ از سلطنت آمینتاس دوم (Amyntas) پیدا شده، (Pl.6c) و شهرهای یونانی ساحلی از پوتیده (Potidée) تا آینوس (Ainos)، این کلیت جغرافیایی ناحیه تراکیه را بر فهرست مالیات‌های آنتی

^۱ به تذکرات من در منبع زیر مراجعه کنید

(n.10) در زیر "Monnaies et commerce a Thasos".

^۲ O. Picard, *Iliria* (1986), 137-144. "Chochon d'Edesse", voir Ph. Petsas, AAA 2(1969) 186-189; G. Daux, *BCH* 94 (1970) 609-617.

قرن پنجم به یاد می‌آورد: در اینجا باید ضرب‌های تراکیه را هم اضافه کرد که فراوانی کمتری دارند ولی از اواخر قرن ششم تا نیمه قرن سوم میلادی وجود داشتند.^۱

مفرغ‌های مقدونی با سبک فیلیپ (۳۲) و اسکندر (۴۱ سکه) فراوان‌تر هستند. در ادامه، به خصوص سکه‌های سبک سپر و کلاه‌خود یا سوارکار در حال درود گفتن را پیدا می‌کنیم. سکه فیلیپ پنجم به تعداد ۱۵ (AE) خود را نشان می‌دهد. در دومین و سومین دوره، سکه‌های سلطنتی با سکه‌های تسالونیک (Thessalonique) تعویض شده‌اند (۱ عدد AE) هلنی و ۲۰ عدد دوران امپراتوری) و سکه‌های آمفیپولیس (Amphipolis) (۱۷ عدد برای هر دوره). در تراکیه، طبیعتاً یکی از بزرگ‌ترین شرکای تاسوس آبدره (Abdère) را داریم که به‌طور عجیبی، حفاری‌ها نسبت بالایی از سکه‌های تاسوسی را نشان ندادند با ۱۳۰ سکه، و مارونه (Maronée) با ۸۰ سکه. با وجود وقفه‌ای که در ضرب سکه‌هایش از قرن سوم تا قرن اول وجود داشته، فیلیپ - کرنیدس (Philippe-Crénidès) به ۹۰ نمونه می‌رسد. کمی به سمت شرق، آینوس (Ainos) با ۳۴ مفرغ و ساموتراس (Samothrace) با ۱۲ مفرغ جایگاه قابل قبولی را دارند. من دیگر برای هر دوره جزئیات نمی‌دهم، زیرا همه آنها معرفی شده‌اند و در ادامه متن من به معنای مناسب برای این اعداد می‌پردازم.

برگردیم به یونان. سکه تتارتوریون (tétartémorion) شهر الید (Elide) قرن چهارم را به کنار می‌گذارم که باید یادگاری یکی از اهالی تاسوس از شرکت در جشن‌های المپیک باشد. سکه‌های دیگر از دو گروه ناهمگون کارگاه‌ها می‌آیند. نخست اینکه، شهرهای بندری در کنار مسیری قرار دارند که از شمال به طرف خلیج سارونیک (Saronique) و آتن می‌رود: مانند سکیاتوس (Skiathos)، پپارتوس (Péparéthos)، شهرهای او بن (Euben) (که در آنجا از حفاری گروه سویسی یک مفرغ تاسوسی پیدا شد)، با ۱۱ سکه که چهار عدد از آن به سبک الوسیس (Eleusis) هستند، سکه آتن بدون شک مقام اول را داراست (Pl.6d). باین حال این رقم در کنار تعداد تولیدی کارگاه‌های مقدونیه یا تراکیه متواضع می‌نماید: هیچ سکه‌ای از کورنت (Corinthe)، اژین (Egine) و مگار (Mégare) وجود ندارد. گروه دیگر از دو شهر پلوپونس (Péloponnèse) هرمیونس و سلیتور (& Hermionès) و از مردمان یونان (روی فلات) تشکیل شده است: ۱ (AE) سکه اتولی (etolie)، ۱ سکه از فوسید (phocide)، ۱ سکه از مولوس (molosse): که همچنین من در این گروه ۴ سکه (AE) از بتوسی (béothie)، ۴ عدد از لوسری (locrie) همچنین از تسالی (thessalie) را قرار می‌دهم. از دوره سفلی هلنی، فقط سکه‌های تسالی با انیانی (Enianie) برجا ماندند. از دوره امپراتوری، فقط

^۱ به شماره ۹ مراجعه کنید.

یک سکه (AE) تسالی را حساب کردم. خلاصه مطلب اینکه تقریباً رابطه با یونان ناپدید شده است. از طرفی حضور مفرغ‌های فلات قرن چهارم و قرن سوم که قابل مقایسه با سکه‌های شهرهای بندری است، بیشتر قابل توجه هستند: این پرسش را از خودم می‌پرسم که نباید در آن انعکاسی از عمل سربازان مزدور مشاهده کرد.

تصویری که توسط سکه‌های شرقی ارائه شده بسیار متفاوت است. تأکید را اول بر اهمیت چهار تنگه یونان به اضافه توروآد (Troade) در تمام دوره‌ها بگذاریم: کاهش ظاهری مفرغ‌های کرسونس (Chersonnèse) تراکیه (شامل شهرهای کوچک مانند مادیتوس (Madytos) یا آلوپکونسوس (Alopéconésos) می‌شود) در دوره سفلی هلنی، بعد از حضور شدید در قرن چهارم به سادگی با افت ضرب سکه در این دوره در این شهرها توضیح داده می‌شود: ادامه با ضرب سکه اسکندر تروآد در دوره امپراتوری از سر گرفته می‌شود (Pl.6e-f). همزمان پروپونتید (Propontide) (دریای مرمر) مکانی رو به رشد را اشغال می‌کند. به طرف جنوب، باید به تضادی که بین ساحل غرب و ساحل شرق دریای اژه وجود دارد اشاره کرد: دریای اژه به طور مرتب از قرن چهارم پم تا قرن سوم میلادی مفرغ‌های آمده از جزایر بزرگ همچنان از بندرهای فلاتی را ارائه می‌دهد. کیوس (Chios) با ۹ سکه (AE) در قرن چهارم از همه بهتر معرفی شده است. درباره افسوس (Ephèse) نیز چنین خواهد بود، با همین رقم در دوره امپراتوری. ولی به خصوص یادداشت می‌کنیم که تعداد زیادی از شهرها بین ۱ تا ۴ (AE) ارائه می‌دهند.

این تصویری است که سکه‌های خارجی یافت شده در تاسوس از خود می‌دهند. از خودم پرسیدم چه نوع مدرک جغرافیایی به فهرست این شهرها و شاهان بیشتر نزدیک می‌شود. درباره ساحل تراکیه، در قبل از ناحیه تراکیه در فهرست‌های مالیات آتن صحبت کردم: این فهرست‌ها به صورت یک سفر درازمدت بوده که هر سال فرمانداران ارتش برای دریافت غنیمت جنگی (منظور مالیات) انجام می‌داده‌اند. مشاهده این موقعیت برای تقریباً کل مناطق معتبر است، به جز دو شهر واقع شده در انتهای غربی مسیر ویانگناتیا (via Egnatia)، سکه‌های فلات یونان و پلوپونس (Péloponnèse). در آسیای صغیر، چهار شهر واقع در داخل سرزمین، ناکراسا (Nakrasa) (Pl.6g) آپامه فریژی (Apamée Phrygie) (Pl.6h) بلاوندوس (Blaundos) و ساردس (Sardes) بی شک استثنا هستند، با اینکه در دره‌هایی واقع شدند که به ساحل مرتبط‌اند. سکه‌های دیگر ما را از راه کانال اوبن^۱ به سواحل یونان می‌برند که به بندرهای بزرگ خلیج سارونیک منتهی می‌شود (با وجود این که آنها

¹ O. Picard, *Chalcis et la Confédération eubéenne* (Paris 1979), 212-218.

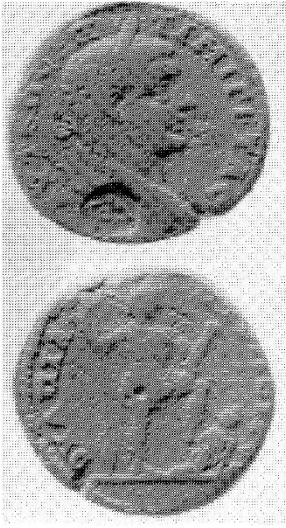
خارج از آتن خوب معرفی نشده‌اند) تا پروپونتید (Propontide) و تا ساحل غربی آسیای صغیر با گذر از ساحل شمال دریای اژه، از تسالونیک (Thessalonique) یا از کلسیدیک (Chalcidique) مصب رود هبروس (Hèbros) و به خصوص از چهار تنگه یونان: اینجا قلب تبادلات تجاری تاسوس است. واقعیتی که در پشت از دست دادن این سکه‌های کوچک پنهان است یک تجارت بزرگ تاسوسی نیست که صادرکننده شراب به دریای سیاه بوده، بلکه بدون شک یک فعالیت مهم‌تر از یک کشتی‌رانی بین بندرها است که از تاسوس یک توقفگاه کشتی پر جنب و جوش در امتداد سواحل اژه‌ای ایجاد کرده است: که در خطابه دفاعی مدنی دموستن (Démosthène) یا خدمات دیونیسودوروس (Dioysodoros) پسر پمپیدس (Pempidès) در زمان مهرداد (Mithridate)^۱ برخی پژواک می‌آورد.

به نظر من انعکاسی که این سکه‌ها به ما برمی‌گردانند قابل توجه است و نشان از وفاداری اهالی تاسوس به اتحاد با آتن بین سال‌های ۳۷۵-۳۳۸، پناهندگی به کسانی که از پیشروی فیلیپ دوم در منطقه فرار می‌کنند و به خصوص اهمیت روابط با کرسوننس (Chersonnèse) تراکیه است. همچنین اهمیت روابط با اولید (Eolide) و ایونیه (Ionie) را در ذهن نگه می‌داریم: یک بررسی جدید بر توسعه معماری تاسوس در دوره کلاسیک نشان داده که این روابط چشمه الهام به خصوص برای تاسوس بوده است.^۲

این توافق قابل ملاحظه بین دو فرم ظاهراً دور از هم یعنی باستان‌شناسی، تاریخ هنر و سکه‌شناسی، نشان می‌دهد که تا چه اندازه مدارک سکه‌ای یک واقعیت پیچیده را بازسازی می‌کند که کاملاً از تاریخ‌نویس متون می‌گریزد، ولی پایه و اساس واقعیت باستانی را تشکیل می‌دهند: در این محدوده (کادر) جغرافیایی است که سیاست هدایت شده توسط تاسوس قابل تقدیر است.

^۱ J. Pouilloux — Chr. Dunant (supra n.3) 21-35.

^۲ J. des Courtils, *Architectures thasiennes*, thèse (1992) a paraitre dans les *EtThas*.

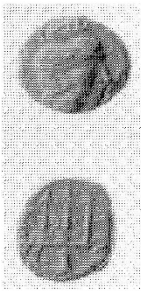
a

b

c

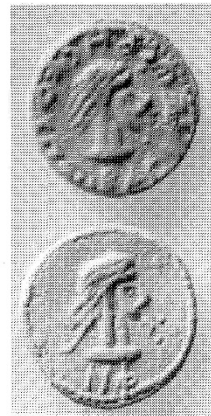

d

e

تصویر ۱.

f

a

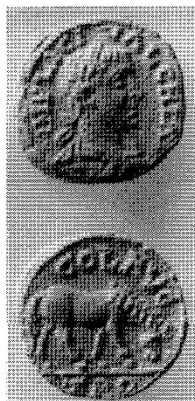
b

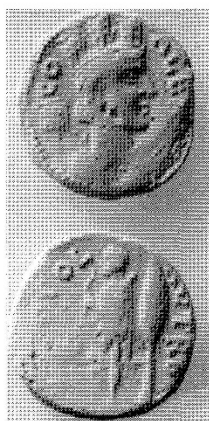
c

d

e

g

h

تصویر ۲.

“Contents”

Article

- The Function of a Chlorite Hand-Bag of the Halil Rud Civilization as Inferred from Its Wear Traces** | M. Vidale & R. Micheli, Persian translated by Amirreza Kheyrikhah 5
- The Place Names of the Avroman Parchments** | C. J. Edmonds, Persian translated by Nowzar Heydari 23

Numismatics

- Epigraphie et numismatique: quelques remarques sur les noms de monnaies dans les inscriptions grecques archaïques** | H. Nicolet-Pierre, Persian translated by Niloofar Rezaei Naraghi 39
- Archeologie et numismatique en Albanie: remarques sur l'activite monetaire au IV-II siecle** | S. Gjongecaj, Persian translated by Niloofar Rezaei Naraghi 47
- Monnaies de fouilles et histoire grecque: l'exemple de Thasos** | O. Picard, Persian translated by Niloofar Rezaei Naraghi 57

ایران ورجاوند

○ ○ ○ ○ ○
| Iran-e Varjavand (Glorious Persia) |
| Persian Journal Of Iranain Studies |
| Vol. 5, No. 10, Winter 2023 |

Concessionaire, Manager in Charge
and Editor-in-chief:
| Dr Shahin Aryamanesh |
Managing Editor: **Houshang Rostami**

 Tehran, Iran, Post box: 14515-569
 www.iranvarjavand.ir
 Iranvarjavand@hotmail.com
 +98 9395969466

A stone weight from Jiroft (mid-third millennium B.C.) offers a variation on a common Bronze Age theme of a mythical hero taming fierce animals. National Museum of Iran.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing, from the publisher.

With Contributions by
| Tisaphemes Archaeological Research Group |

Persian Journal of Iranian Studies / Vol. 5 / No. 10 / Winter 2023

ایران
ورجاوند

Iran-e Varjavand
(Glorious Persia)

- ◆ The Place Names of the Avroman Parchments
- ◆ Monnaies de fouilles et histoire grecque: l'exemple de Thasos
- ◆ The Function of a Chlorite Hand-Bag of the Halil Rud Civilization as Inferred from Its Wear Traces
- ◆ Archeologie et numismatique en Albanie: remarques sur l'activité monétaire au IV-II siècle
- ◆ Epigraphie et numismatique: quelques remarques sur les noms de monnaies dans les inscriptions grecques archaïques